

דואר, תאריך התבטואה, נ"ק א א א א
היו בחיובם עתים וצמח
D.C. 06027
פרק רביעי

הכוח הצבאי היהודי בעיני וייצמן, בן-גוריון ושרתוק

בשנים הראשונות למלחמה, עד 1942, ראו גם וייצמן וגם בן-גוריון בשאלת הקמתו של כוח צבאי יהודי עניין מרכזי. מן הצד הציוני נועדה הברית הבריטית-הציונית המחודשת, שאליה שאף וייצמן, להישען בראש-וראשונה על כוח צבאי יהודי של מתנדבים מן הארץ ומחוצה לה, שיתגייס לעזרתה של בריטניה במלחמתה. ברור היה כי תרומתו היחסית של כוח כזה למאמץ המלחמתי מבחינה כלל-עולמית תהיה צנועה מאוד, אולם וייצמן העריך כי יהיה לו ערך סמלי רב בנקודת-מוקד, שתרכז סביבה את התמיכה היהודית בבריטניה בעולם כולו, ובמיוחד בארצות-הברית, גם בתחומים נוספים: בתעמולה, בגיוס כספים, בתמיכה כלכלית ובגיוס הכשרונות המדעיים והטכניים היהודיים לעזרת המאמץ המלחמתי. מבחינה ציונית נועד היה כוח זה, גם אם לא ישרת בארץ-ישראל, להבליט את הניגוד שבין יחסם של הערבים ויחסם של היהודים לבריטניה בשעת מצוקתה, בבוא הזמן להסדר הסופי של שאלת ארץ-ישראל.

החשיבות שייחס וייצמן לערכו הסמלי של הכוח הצבאי היהודי במלחמה עוררה ביקורת והתנגדות מצד הבריטים, שטענו כי כל כוונתו אינה אלא להשיג זכות הופעה ליהודים כצד לוחם בוועידת-השלום לאחר המלחמה, וגם מצד תובעי הכוח היהודי לארץ-ישראל דווקא, כנובע מצורכי הביטחון של היישוב בהווה ובעתיד. רק באיחור רב, ובעקבות הידיעות על השואה, ניתנה בארץ הדעת על החשיבות הסמלית שבהופעת כוח יהודי במלחמת-העולם המתנהלת בין משמידי יהודים לבין מתכרים להם החוששים לזהות את עצמם עם המאבק היהודי, וגם אז חלקו רבים על מקומו וחשיבותו במאמץ המלחמתי הכללי והעצמי של היישוב.

בתפיסתו של בן-גוריון נחשבה הקמתו של צבא יהודי בארץ-ישראל, תוך כדי המלחמה, תנאי מוקדם הכרחי להקמתה של המדינה לאחר המלחמה. תפיסה זו משתמעת מדבריו בברור, אם כי אין הוא מציין באותו זמן אפילו פעם אחת מי יהיה היריב שנגדו יתחולל המאבק הצבאי שיוליך להקמת המדינה: ערביי הארץ, הבריטים או המדינות הערביות השכנות.

דאי, וייצמן ובן-גוריון לא התעלמו מגורמי ההתנגדות הבריטית לדרישות ולהצעות הצבאיות הציוניות, אולם הם ניסו להתגבר עליהם בדרכים שונות. וייצמן — על-ידי הפגנת גמישות רבה בתקווה לעקוף את הנקודות הרגישות מבחינתם של הבריטים, ובן-גוריון — דווקא על-ידי תקיפתן הישירה של אותן נקודות רגישות. ואילו דרכו של שרתוק בעניין ההתנדבות היתה אחרת לגמרי: חדירה איטית, עקיבה ועקשנית, מתוך הבלגה על התנכרות, זלזול ועלבונות מבחוץ ומבפנים, אך ללא השלמה אתם, ואי-קבלת תשובה שלילית כתשובה. ואמנם התפתחותה של תנועת-ההתנדבות הצביעה על התקדמות, מגיוסם של יחידים להשלמת יחידות בריטיות ועד להקמת הגדודים העבריים, התקדמות בהיירארכיה הצבאית ובמרחב התפקידים וצורות השירות, ויצירת איים בעלי אופי יהודי לאומי בתוך הצבא הבריטי. ועדיין היתה זו, רק פתיחה למאבק על הזכות להתאמן, להילחם ולסייע לשארית תחת דגל וסמל יהודי.

אכן, מקומו של שרתוק בפרשת ההתנדבות בשנות מלחמת-העולם הוא יחיד במינו. נוכח ריחוקו של וייצמן ונוכח היחס האמביוואלנטי של בן-גוריון כלפיה היה הוא משענתה המדינית העיקרית, ונושא דגלה הנאמן גם בתקופות-השפל הקשות ביותר שלה. מאידך גיסא, היו הצלחתה של ההתנדבות והישיגה קשורים קשר הדוק וללא תחליף במאמציו הבלתי-נלאים לקדמה ובאמונתו בצדקת הדרך בה נקט. לצד תפקידו במאבק המדיני ערב מלחמת-הקוממויות ובמהלכה היתה ההתנדבות, והקמת החי"ל כגולת-הכותרת שלה, פסגת הקאריירה המדינית שלו.